

РЕЧІ БЛИЗЬКОСХІДНОГО ПОХОДЖЕННЯ НА
ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЦЬКОЇ І ВОЛИНСЬКОЇ ЗЕМЕЛЬ
(X - XIII ст.)

У X-XIII ст. Галицька і Волинська землі увійшли в систему економічних зв'язків Київської держави. Одним з важливих напрямів економічних зв'язків Київської Русі були країни арабського Сходу - території, які входили до складу Арабського халіфату, і території, що зазнали суттєвого впливу арабської культури. Це, зокрема, терени Персії і Середньої Азії.

На території Північного Прикарпаття і Західної Волині, що входили до Галицької і Волинської земель, виявлені речі, що засвідчують про наявність безпосередніх і опосередкованих економічних зв'язків з країнами арабського Сходу. Відомі на окресленій території вироби з кольорового скла, кольорових металів, кераміка, нумізматичний матеріал тощо.

В останній чверті X ст. Північне Прикарпаття і Західна Волинь увійшли до складу Київської Русі. Впродовж наступних трьох століть вони мали важливий військово-політичний і економічний статус у Київській державі, що

значною мірою зумовлювалось їхнім окраїнним положенням. Через територію Галицької і Волинської земель проходили сухопутні і водні шляхи, які зв'язували країни арабського Сходу з Європою. У XIII ст. об'єднане Галицько-Волинське князівство було осередком державного життя на південних землях колишньої Київської держави. Існування згаданого державного утворення забезпечувало умови для розвитку економічних зв'язків, зокрема з країнами Сходу. Усе це дало підставу автору обрати період X-XIII ст. як хронологічні рамки статті.

Добре облаштовані шляхи є необхідною умовою для налагодження стабільних економічних зв'язків. У X ст. зростає значення чорноморського напряму арабсько-європейських торговельних зв'язків. У Трапезунді виникла найважливіша на Чорному морі колонія купців Арабського халіфату. Через Трапезунд проходила головна частка торгівлі цієї держави. Арабський географ аль-Істахрі у 50-х роках X ст. повідомляв: "Всі наші купці прибувають туди. Всі тканини грецького виробництва і вся парча, що імпортується в мусульманські країни, проходить через Трапезунд".¹

Активізується торгівля уздовж східного узбережжя Чорного моря. Ці шляхи, очевидно, займали важливе місце

1. Сидоренко О.Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі (IX - середина XVII ст.). -К., 1992. -С. 42.

в економічному житті Київської Русі. Так аль-Масуді у 40-х роках X ст. вже називав Чорне море Руським і стверджував, що по ньому плавали лише руси¹. З другої половини X ст. в економічних зв'язках Київської Русі з країнами арабського Сходу зростає роль Тмутараканського князівства і Саркела (Білої Вежі), що були складовими Київської держави.

На територію Західної Волині надходили намистини зі скла. Центром виробництва намистин у VIII-X ст. були Сирія і Візантія, їх масове надходження на територію Київської Русі простежується з середини і другої половини X ст. Це переважно кришталеві і сердолікові намистини. Сердолікові намистини надходили із Середньої Азії. Їх часто знаходили у курганних могильниках Волинської землі. Зокрема, у Пересопниці Рівненського району Рівненської області виявлені намистини із сердоліку.² В урочищі Майдан біля с. Берестяне Ківерцівського району Волинської області в кургані № 3 під черепом виявлена пластинчаста 14-гранна намистина з сердоліку.³

1. Бейліс Б.М. Сведения о Черном море в сочинениях арабских географов IX-X вв. //Ближний и Средний Восток. -М., 1992. -С. 26.

2. Ратич О.О. Древньоруські пам'ятки на території західних областей УРСР. -К., 1957. -С. 41.

3. Гупало В.Д. Раскопки курганов у с. Берестяное //Археологические открытия 1984 г. -М., 1986. -С. 231.

З країн Близького Сходу привозили в Київську Русь очкоподібні намистини. Декілька намистин такого типу виявлено на Волині.¹ Відомі намистини з городища Листвина Рівненської області,² а також з Луцька.³ У XIII-XIV ст. Волинська земля підтримувала економічні зв'язки з містами Золотої Орди. Білоглиняна (кашинна) кераміка з двосторонньою синьою поливою, зокрема, потрапляла в Луцьк. Вона походить із золотоординських міст Поволжя і Хорезму (дані С.В. Терського). Азійським центрам Золотої Орди властивий посуд з штапованим орнаментом. У Луцьку на передмісті в нижньому горизонті будинку заможного міщанина знайдено посудину типу псевдократера.

Амулет з арабським алфавітом походить з давньоруського міста Волинь.⁴ На території Західної Волині відомі поодинокі знахідки арабських монет. Зокрема, у давньоруському місті Волині відкриті дві арабські монети.⁵

1. Петегрич В. М. Из истории экономических и культурных связей Галицко-Волынской Руси // Славянские древности: этногенез; материальная культура Древней Руси. -К., 1980. -С. 158.

2. Там же.

3. Там же.

4. Synkatowski O. Materiały do pradziejów Wołynia i Polesia Wołyńskiego. -Warszawa, 1961. -S.145.

5. Археология Прикарпатья, Волини и Закарпатья (раннеславянский и древнерусский периоды). -К., 1990. -С. 133.

Вироби з країн арабського Сходу надходили і в Галицьку землю. У 1981 р. в коморі майстра-ювеліра в Галичі археологи натрапили на шахову фігурку ферзя, виготовленого з слонової кістки арабської техніки виконання. Цей ферзь виявлений в споруді з матеріалом XIII ст.¹ Аналогічна фігурка зберігається в берлінському музеї Далем. У Звенигороді знайдені скляні і поливні вироби передньоазійського походження.² У Чернівцях відомі уламки білоглиняного посуду східного походження.³ На давньоруському городищі в с. Олешків Івано-Франківської області в зрубній будівлі виявлено фрагмент скляного кубка з Середньої Азії.⁴

У X ст. на територію Північного Прикарпаття ще потрапляли арабські диргеми і куфічні монети. На початку XI ст. надходження цих монет у Київську Русь в основному припиняється. У Грабівці на Івано-Франківщині відкритий скарб срібних куфічних диргемів, з яких збереглось близько 30 екземплярів⁵, у Перемишлі - мідна монета угорського

1. Археология Прикарпатья, Волини и Закарпатья... -С. 98.

2. Там же.-С. 110.

3. Там же.-С. 115.

4. Томенчук Б.П. Охранные раскопки в Прикарпатье // Археологические открытия 1985 г. -М., 1987. -С. 422-423.

5. Ратич О.О. Населення Прикарпаття і Волині в епоху Київської Русі та в період феодальної роздробленості //Населення Прикарпаття і Волині за доби розкладу первіснообщинного ладу та в давньоруський час. -К., 1976. -С. 190.

походження, яка є імітацією східних монет доби хрестових походів. Вона знайдена на Ленківцеькому поселенні XII-XIII ст. у господарській ямі біля одного з жител.¹

У літописному Галичі (територія сучасного с. Крилоса) в 1947 р. під час копання криниці виявлені три срібні арабські диргеми, а також скарб, який містив понад тисячу срібних куфічних монет IX-X ст. Скарб зберігався в глекоподібному глиняному горщику, прикрашеному на бочку лінійним заглибленим орнаментом.²

Про три скарби куфічних монет на території сучасної Івано-Франківської області подає інформацію В.В. Кропоткін.³

Отже, у X-XIII ст. Галицька і Волинська землі мали опосередковані і безпосередні економічні зв'язки з країнами арабського Сходу: Сирією, Хорезмом, Персією; у XIII-XIV ст. - із Золотою Ордою. Вони значною мірою відбувалися в системі економічних зв'язків Київської Русі, до складу якої входили Галицька і Волинська землі.

1. Малевская М. В., Раппопорт П.А., Тимощук Б.А. Раскопки Ленковецкого поселения // Археологические открытия 1967 г. - М., 1968. - С. 242.

2. Ратич О.О. Древньоруські пам'ятки... - С. 56.

3. Кропоткин В.В. Находки куфических монет в Прикарпатье (СССР) // Acta archeologica Carpathica. - 1969-1970. - Т. II. - Вып. 2. - С. 227-229.